

Om cyklistkompagnier fra Belgisk Congo under Første Verdenskrig

Indledning

I min artikel Om franske og belgiske enheder under felttoget i Kamerun, 1914-1916 omtales bl.a. de enheder, der blev opstillet i provinsen Katanga i Belgisk Congo. Her følger oplysninger om det cyklistkompagni, der indgik i enhederne.

Baggrund

I 1912 blev det besluttet at oprette et cyklistkompagni ved Force Publique enhederne i Katanga. Ideen til oprettelsen tilskrives viceguvernøren i Katanga Provinsen, Émile Wangermée, og chefen for Katangas militære enheder, den danske major Frederik Vilhelm Olsen (se *Efterskrift*), der begge var ivrige cyklister.

Løjtnant Hédo, fra cyklistbataljonen ved det belgiske Karabinérregiment [1](#)), blev sendt til Katanga for at oprette det nye kompagni, der blev stationeret i Haut-Luapula distriktet [2](#)). Kompagniet talte 150 mand, organiseret i 3 delinger. Kompagniet blev, som de øvrige enheder fra Katanga, udrustet med belgiske 7,65 mm Mauser geværer Model 1889 samt 4 Madsen rekylgeværer.

Al udrustning mv. blev transporteret på kompagniets cykler, og kompagniet var således ikke ledsaget af en række indfødte bærere, som ellers var almindeligt for infanterikompanier.

I løbet af krigen opstilles yderligere to cyklistkompagnier, og de tre brigader, som Force Publique da var opdelt i, fik hver sit cyklistkompagni. Oplysningerne i dette papir bygger primært på kilder som beskriver kompagniet fra Katanga.

Cykelmateriellet

Cyklistkompagniets kompagnifane.

Fra Kilde 1.

Kompagniets første cykler var fremstillet af Fabrique Nationale (F.N.) og Birmingham Small Arms Factory (B.S.A.). Senere blev også New Hudson cykler [3](#)), leveret fra engelske depoter i Østafrika, taget i anvendelse.

New Hudson cyklerne beskrives i *Les Troupes du Katanga & Les Campagnes d'Afrique 1914-1918* (Kilde 1) som værende de bedste af de tre, idet de var fremstillet med henblik på militær anvendelse, tilsyneladende med massive dæk.

Almindelige cykeldæk var meget udsat for punkteringer, enten på grund af torne, slitage eller blot det varme klima. Når cyklisterne under lange marcher blev udmattede, kunne de også selv finde på at fremkalde punkteringer, for herved at skaffe sig et hvil, indtil mekanikerne nåede frem!

På de senere udgaver af cyklerne var der monteret en bagagebærer såvel foran som bagpå cyklerne.

Fanebæreren er muligvis korporal (to gyldne lidser). Kilde 4 indeholder en oversigt over gradstegn i 1908, hvoraf det fremgår, at en sergent bar to gyldne og røde lidser, mens en korporal bar to gyldne lidser. Kilde 3 viser dog en illustration af en korporal fra 1917, her er lidserne dog røde.

Organisation

Kilde 1 nævner, at det oprindelige cyklistkompagni i april 1917 bestod det af 140 mand, nu med løjtnant Hupin som kompagnichef og oversergent (*adjudant*) Clicquet som næstkommanderende.

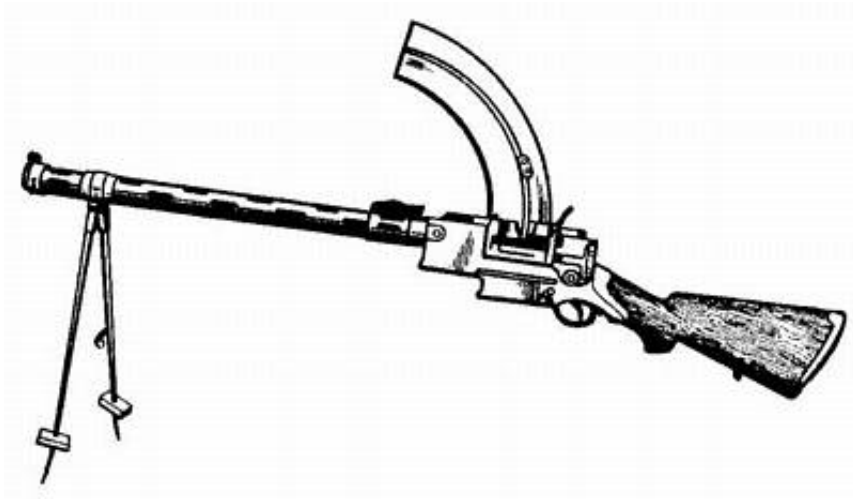
Kompagniet var organiseret i 2 delinger. I hver deling indgik en sektion med 2 rekylgeværer; sektionerne var under kommando af de belgiske underofficerer (*sous-officiers*) Clincq og Bombeeke.

I kompagniet indgik også et værkstedselement, under kommando af mekaniker (*armurier mécanicien*)

Charles, samt et sanitetselement, bestående af underlæge (*sous-officier infirmier*) Caudron og 4 indfødte sygehjælpere (*infirmiers noirs*).

Udrustning, våben, ammunition samt bagage mv. blev transporteret på cyklerne, i alt ca. 35 kg pr. mand.

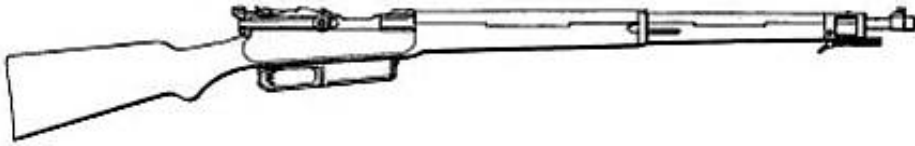
Udrustningen bestod bl.a. af to ammunitionstasker, cyklistens personlige våben og udrustning, lejrudstyr samt forplejning til seks dage. Rekylgeværsektionernes personel transporterede hver også to magasintasker (rekylgeværmagasiner).

Madsen rekylgevær.

Fra Ручной пулемет Мадсен обр. 1902 г.

Bevæbning

*Mauser gevær, patenteret i Amerika i 1899,
ikke ulig den belgiske 1889 model.*

Fra Mauser recoil operated rifle, 1899
(Patents and the History of Technology).

Om Madsen rekylgeværer

Belgisk Congo - Askarier fra et cyklistkompagni.

Fra Kilde 1.

Oplysninger om Madsen rekylgeværer, herunder den engelskfremstillede afart *Rexer*, kan ses i min artikel [The Rexer Automatic Machine Gun](#).

De nærmere omstændigheder omkring indførelsen af Madsen rekylgeværer i Congo fremgår ikke af oberst Mullers meget autoritative værk (Kilde 1), der blot konstaterer anvendelsen.

Kilde 1 omtaler ikke Madsen gevæerne i forbindelse med andre enhedstyper, og der er måske tale om en begrænset anvendelse, alene ved cyklistkompagnerne. Det fremgår ej heller, hvorvidt Madsen rekylgevæerne havde samme kaliber som Mauser gevæerne (kaliber 7,65 mm) eller om der var tale om kaliber 8 mm (der blev anvendt i Danmark) [4](#).

Uniformer

*Belgisk Congo
Askari fra et
cyklistkompagni, 1917.
Fra Colonial Armies
in Africa 1850-1918
(Kilde 2).*

Belgisk Congo
Belgisk officer, 1914.
Fra Kilde 2.

Allerede ved oprettelsen blev soldaterne i cyklistkompagniet iklædt korte bukser (*kapitula*), der fra 1912 gradvist afløste de mere poseformede uniformsbukser, som generelt anvendtes i Force Publique.

Om cyklisterne allerede blev iklædt khakifarvede uniformsbluser/-frakker i 1912, vides ikke.

Generelt blev khakifarvede uniformer indført for europæiske officerer og underofficerer fra slutningen af 1914, og gradvist for indfødte soldater fra 1914, for endelig at blive generelt anvendt fra 1917.

Såvel nye khakifarvede uniformsgenstande som ældre blå blev dog indtil da anvendt sideløbende.

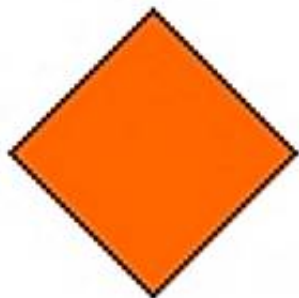

Belgisk Congo - Askarier fra et cyklistkompagni.

Fra Kilde 1.

Til højre i billedet ses en askari iført en mørk uniformsbluse; der er sandsynligvis tale om en bluse af ældre model.

Mærker

Belgisk Congo
Huemærke,
båret af en askari,
1917.

Eget design,
efter Kilde 3.

Et system af farvede stofmærker blev anvendt af indfødte soldater, og båret forrest på fezens overtræk. Systemet foreligger dog ikke beskrevet. *Armies in East-Africa 1914-18* (Kilde 3) gengiver et orangefarvet huemærke, i stil med det her viste. I Kilde 2 omtaler Peter Abbott dog en illustration, der viser et rødt huemærke.

Belgisk Congo
Huemærke,
båret af europæiske soldater.
Fra Force Publique (Kilde 4).

Belgisk Congo
Kokarde,

båret af europæiske soldater.

Eget design, efter Kilde 3.

Europæiske soldater bar et metalmærke på tropehjelmene samt en kokarde i de belgiske nationalfarver. Mærket var af gyldent metal for officerer, sølvfarvet for underofficerer og bronzefarvet for menige.

Indsatsen under krigen

Cyklistkompagniet fra Katanga indsættes i 1914 til bevogtning af byen Baudouinville (nu Moba) ved Tanganyikasøen; siden overføres det til Kivusøen og indsættes i overvågningen af Ruzizi floden [5](#).

Kompagniet nedlægges midlertidigt, da det vurderes uegnet til at deltage i det belgiske angreb på Rwanda i 1916, der siden fører til erobringen af hele den vestlige del af Tysk Østafrika, inklusive den centrale by Tabora.

Ikke alle blandt de belgiske chefer er enige i beslutningen, og oberst Muller skriver i Kilde 1, at det, inklusive Madsen rekylgeværene, mange steder ville have gjort god fyldest i forbindelse med opklaringsopgaver og flankesikring.

Cyklistkompagniet genopstilles i april 1917 og er en del af det belgiske bidrag (ca. 2.000 mand) til de allierede styrker, der kæmper i den sydøstlige del af den tyske koloni frem til september-oktober 1917, hvor byen Mahenge erobres og de tyske enheder rykker fra Tysk Østafrika til Portugisisk Østafrika.

Afslutning

Så vidt vides var de congolesiske kompagnier de eneste cyklistenheder, der blev anvendt under krigen i Østafrika.

Belgisk Congo - Et cyklistkompagni har gjort holdt.

Fra Tip & Run (Kilde 5).

Cykler har naturligvis den store fordel frem for heste, at de ikke udsættes for angreb fra tsetsefluer, som i mange dele af Østafrika gjorde anvendelsen af tilsvarende beredne, og dermed let bevægelige enheder, særdeles vanskelige og kostbare.

Omvendt fordrer anvendelsen af de meget mobile cyklistenheder et veludbygget vejsystem - og et sådant var mange steder næsten lige så sjældent som tsetsefluerne var almindelige ...

På individuelt plan anvendtes cykler som transportmiddel af officerer og ordonnanser, og den tyske øverstkommanderende, Paul Lettow-Vorbeck, nævner i sine erindringer [6](#)), at han ved forskellige lejligheder havde stor gavn af kunne transportere sig på cykel, bl.a. i Tanga, natten mellem den 3. og 4. november 1914, hvor han cyklede gennem byen for at danne sig et indtryk af situationen:

"Whether Tanga was held by the enemy or not was not certain. Strong officers' patrols were at once pushed forward beyond Tanga towards Ras-Kasone. Luckily Headquarters had brought a few bicycles, and so, in order to satisfy myself quickly by personal observation, I was able to go off at once with Captain von Hammerstein and Volunteer Dr. Dessel to the railway station at Tanga, where I found an advanced post of the 6th Field Company. They, however, could give no accurate information about the enemy, and so I rode on through the empty streets of the town. It was completely deserted, and the white houses of the Europeans reflected the brilliant rays of the moon into the streets which we traversed. So we reached the harbour at the further edge of the town. Tanga was therefore clear of the enemy. A quarter of a mile out lay the transports, a blaze of lights, and full of noise; there was no doubt that the landing was about to commence at once. I much regretted that our artillery - we had two guns of 1873-pattern - was not yet up. Here, in the brilliant moonlight, at such close range, their effect would have been annihilating, the hostile cruisers notwithstanding.

We then rode on towards Ras-Kasone, left our bicycles in the German Government Hospital, and went on foot to the beach, close to which, right in front of us, lay an English cruiser. On the way back, at the hospital, we were challenged, apparently by an Indian sentry - we did not understand the language - but saw nothing. We got to our cycles again and rode back. Day began to break, and on our left we heard the first shots. This was the officers' patrol under 2nd Lieutenant Bergmann, of the 6th Field Company, who had met hostile patrols west of Ras-Kasone. One of my cyclists now brought Captain Baumstark the order to advance at once with all the troops to Tanga Station ..."

Askari-Kompagnie auf dem Marsch während des Krieges.
Fra Koloniales Bildarchiv (Universität Frankfurt am Main).

Jeg er ikke stødt på oplysninger om, hvorvidt cykler indgik i standardudrustningen i de tyske enheder, men når der har været brug for det, har man givet skaffet sig cykler, f.eks. fra de tyske plantager og øvrige beboede områder.

En omtale af civil anvendelse af cykler og andre transportmidler i Centralafrika findes i artiklen *Transport Transforming Society: Towards a History of Transport in Zambia, 1890-1930* af Jan-Bart Gewald, 2007 (African Studies Centre).

Efterskrift - Frederik Vilhelm Olsen

Kommandant Frederik Vilhelm Olsen [Z](#).

Fra Kilde 6.

Adskillige af officererne i Force Publique var udlændinge, en traditionen der stammer tilbage fra tiden før 1908, hvor Belgisk Congo var Kong Leopold II's personlige ejendom. Da den unge løjtnant Victor Freiesleben, der har beskrevet sine oplevelser i bogen *Kongo Kalder* (Kilde 6) hverves i 1908 som en af sidste udlændinge, der optages i officerskorpset.

Flere af officererne var skandinaver, med den danske major Frederik Vilhelm Olsen som den mest fremtrædende.

Frederik Vilhelm Olsen (født 24. maj 1877 i Kalundborg; død 17. november 1962 i Etterbeek, nær Bruxelles) kom til Belgisk Congo i 1898 som ung løjtnant og sluttede sin karriere som chef for Force Publique (1920-1925).

Umiddelbart før sin pensionering blev oberst Olsen udnævnt til general, og fungerede efterfølgende i nogle år som chef for transportvæsenet i Belgisk Congo.

Det belgiske armerede fragtskib BARON DHANIS, som i 1917 transporterede cyklistkompagniet over Tanganyikasøen, fra Moliro til Kigoma (ved Ujiji) i Tysk Østafrika. Fra et belgisk postkort set til salg på Internettet.

Efterskrift - S/S Baron Dhanis

Ved krigens udbrud lå BARON DHANIS i ufærdig stand, og kedlerne, der endnu lå i Antwerpen, gik tabt ved den tyske erobring af byen. Først i november 1916 blev skibet endeligt færdigt.

Det engelske admiralitet havde leveret 2 stk. 12-pundige kanoner, så skibet kunne bevæbnes, men om begge pjecer blev monteret, står ikke klart for nærværende.

Skibet blev søsat for sent til at kunne deltage i kampene mod de tyske skibe på Tanganyikasøen i 1914-1916, men fik alligevel stor betydning som forsyningskib.

Skibet er opkaldt efter Francis baron Dhanis (1861-1909) [9](#)), der var officer i Force Publique og senere viceguvernør; baron Dhanis var chef for de belgiske styrker, der i tiden 1892-1894 nedkæmpede de "arabiske" [10](#)) slavejægere, der gennem mange år havde domineret den østlige del af Belgisk Congo.

Navn 8	Type	Tons	Knob	Søsat	Øvrige data
S/S BARON DHANIS	Fragt- og passagerskib	700	?	1913/1916	Længde: 52 m; bredde: 8 m; dybgang: 2,5 m

Kilder

1. *Les Troupes du Katanga & Les Campagnes d'Afrique 1914-1918* af Oberst Emanuel Muller, Établissements Généraux d'Imprimerie, Bruxelles 1935. Især bogens Kapitel VIII - *Le Rôle des Compagnies cyclistes dans les Campagnes d'Afrique* er anvendt her.
2. *Colonial Armies in Africa 1850-1918* af Peter Abbot, Foundry Books Publications, Nottingham 2006, ISBN 1-90154-307-2. En af kilderne til uniformer fra Belgisk Congo er uniformsplancher tegnet af James Thiriart (1889-1965), og de omtales som en del af samlingerne ved Musée Royale de l'Armée, Bruxelles. Eksempler på James Thiriart's meget talentfulde uniformstegninger (dog ikke

- fra Belgisk Congo) kan i øvrigt ses i artiklen om James Thiriar (Great War in a Diffent Light).
3. *Armies in East-Africa 1914-18* af Peter Abbot, Men-at-Arms Nr. 379, Osprey Publishing, London 2002, ISBN 1-84176-489-2.
  4. Force Publique (Rudi Geudens). Denne hjemmeside indeholder meget godt materiale om Force Publique.
  5. *Fra Tip & Run - The untold tragedy of the Great War in Africa* af Edward Price, Weiderfeld & Nicholson, London 2007, ISBN 0-297-847090.
  6. *Kongo Kalder* af Victor Freiesleben, Carl Allers Bogforlag, København 1944.

Per Finsted

Noter:

- 1) Se Om belgisk organisation og uniformering 1914 samt Historique du Premier Carabiniers Cyclistes (Yvan Leriche).
- 2) Haut-Luapula distriktet, med hovedbyen Kambove, er placeret nogenlunde centralt i Kantanga Provinsen, ca. 120 km nord for den daværende regeringsby, Elisabethville (nu Lubumbashi). Området er kendt for kobberminer. Om den administrative inddeling af Belgisk Kongo, se f.eks. Chapter III : Human Geography, Part 3 : Administrative and Judicial Organization (WHKMLA Documents), der stammer fra *Cours Complet de Geographie: Le Congo Belge* af J. Roland and E. Duchesne, Namur 1914, samt Provinces of the Democratic Republic of Congo (Congo Kinshasa) af Gwillim Law (Administrative Divisions of Countries) og Congolese Provinces 1885-1945 (States and Regents of the World).
- 3) "New Hudson" var et datterselskab af Birmingham Small Arms Factory's (B.S.A.), og samtidig betegnelsen for firmaets billigere cykler. (Vintage Bicycle Genealogy and Archive) Både New Hudson og B.S.A. Bicycles Ltd. blev overtaget af Raleigh i 1950'erne.
- 4) Henvisninger fundet på det belgiske Tøjhusmuseums hjemmeside - Musée Royale de l'Armée, Bruxelles - omtaler dog alene rekylgeværer i kaliber 8 mm.
- 5) Floden løber mellem Tanganyikasøen og Kivusøen. Se Ruzzi River (Wikipedia).
- 6) Fra *My Reminiscences of East Africa* af Paul von Lettow-Vorbeck, 1920. Min kilde er et genoptrykt fra 2004, udgivet af Naval & Military Press, London. Citatet stammer fra side 38-39.
- 7) Den originale billedtekst lyder: "*Kommandant Frederik Vilhelm Olsen, Danskeren, der blev general i den belgiske Kolonihær, og som blev den direkte årsag til, at også Forfatteren gik Officersvejen i Belgisk Kongo.*" Under orlov i København mødtes Victor Freiesleben med Frederik Olsen, der var en af faderens venner. De eventyrlige beretninger fra Congo fik løjtnant Freiesleben til at forlade sin stilling som løjtnant ved 1. Regiment og søge om optagelse i Force Publique.
- 8) Data stammer bl.a. fra Congo ships (Rivers & Lakes) (Belgian Ships Archive).
- 9) Se Francis, Baron Dhanis (Wikipedia).
- 10) I princippet var alle slavehandlerne ikke arabere, men snarere afrikanere af arabisk herkomst, kaldet *swahilier*. Se f.eks. Congo (Kinshasa) (World Statesmen).